

Stasi-Akten steken de Elbe over

Gastcolumn

Columns - 20 september 2001

In de afgelopen zomermaanden is in Duitsland een ietwat belegen thema weer actueel geworden, namelijk het thema van de schriftelijke erfenis van de *Stasi* (de Oostduitse Staatssicherheidsdienst).

van Krijn Thijs. Berlijn

De Stasi staat erom bekend dat ze vooral de eigen bevolking in het oog hield. Direct na de Wende 1989/90 werd daarom na verhitte debatten in de Bondsdag besloten, de archieven van de immense DDR-inlichtingendienst openbaar te maken, zodat elke Oostduitse burger zijn persoonlijke akte kon inzien en historici het functioneren van de Stasi konden onderzoeken. Elke burger is nauwelijks overdreven: maandelijks komen er nog steeds 10.000 (!) aanvragen binnen van mensen die willen weten of ze een Stasi-Akte hebben.

Met behulp van dit reusachtige archief(180 kilometer aan materiaal!) werden in de afgelopen tien jaren regelmatig Oostduitse politici, journalisten, chefs, bazen en andere prominenten als vroegere *IM*'s (informelle Mitarbeiter der Stasi) geïdentificeerd, waarna hun carrière meestal in één klap voorbij was. De Gauck-Behörde, zoals het ambt-voor-Stasi-documenten naar zijn eerste leider Joachim Gauck bekend staat, wordt dan ook door menigeen gevreesd. En ondanks die vrees ging het lange tijd goed: het werk ging namelijk door. Ook toen Gauck door Marianne Birthler werd opgevolgd.

Dit jaar echter veranderden twee gebeurtenissen de situatie compleet: een medewerker van de Birthler-Behörde, Hubertus Knabe, publiceerde een explosief boek over de activiteiten van de Stasi in West-Duitsland. Het bleek, dat de Oostduitse geheime dienst veel langere vingers" in het Westen had, dan in de BRD ooit gedacht werd. Met behulp van Stasi-documenten schilderde Knabe de successen van de Stasi en ook de vaak twijfelachtige houding van Westduitse politici en journalisten tegenover de DDR-inlichtingendienst. Ten tweede volgde eind juli de uitspraak in de zaak Helmut Kohl en zijn Stasi-akten. Kohl had ertegen geklaagd, dat men van Stasi-akten gebruik maakte, om zijn mysterieuze Spendenaffäre op te helderen. De Stasi had immers jarenlang Kohls telefoon afgeluisterd, en de verslagen van die gesprekken liggen nu netjes in het Stasi-archief. Het lezen van een aantal van die telefoontjes zou wel eens helderheid

kunnen brengen in Kohls duistere financiële praktijken. De Berlijnse rechter gaf Kohl echter over de hele linie gelijk- "Personenschutz" gaat voor Aufklärung: Kohls akte wordt daarom niet openbaar.

Door deze twee gebeurtenissen raakte ineens het Westen in het vizier van de opheldering (Aufklärung) van de voormalige Stasi-activiteiten. Knabes boek wijst direct in de richting van het Westen. Daarbij kwam de zaak Kohl": de eerste prominente *West-Duitser*, die last van voor handen zijnde Stasi-informatie kreeg, klaagde de Stasi-Archieven. Let wel: Kohl was natuurlijk op geen enkele wijze medewerker van de Stasi (tenminste niet naar huidige stand van kennis). De gegevens in het Stasi-archief, die van belang kunnen zijn, zijn bovendien zonder zijn weten en waarschijnlijk tegen zijn wil over hem verzameld. Daarom werd Kohl door de rechter als gedupeerde (Betroffener) gezien, die zelf mag beslissen of zijn akte openbaar wordt of niet. Dat is een grote verandering ten opzichte van de tot nu toe gehandhaafde praktijk. Want tot voor kort werden de Stasi-akten van Personen der Zeitgeschichte (dwz. politici en andere centrale figuren met een publieke functie) relatief snel openbaar. Menig Oostduits politicus werd zo door zijn verleden ingehaald zij het actief vanwege een IM-schap, zij het passief door de informatie die de Stasi over hem had verzameld. Deze laatste groep van Stasi-akten blijkt nu ten onrechte openbaar geworden te zijn, als de Berlijnse Kohl-uitspraak bekrachtigd uiteindelijk wordt. Birthler gaat namelijk in hoger beroep, met de argumenten dat haar ambt al tien jaar lang naar ieders tevredenheid opereert en dat de geest van de Wet over de Stasi-documenten (1991) iets anders bedoelt dan de nu heersende praktijk (een eerlijk, maar juridisch zwak argument). En dat het werk van haar ambt praktisch onmogelijk wordt, als iedereen over wie de Stasi wat geschreven heeft toestemming moet verlenen voordat een journalist, een historicus of een jurist de betreffende akte mag lezen. En dat is precies waarom de zaak Kohl zo belangrijk is: er gaat een grote precedentwerking van uit.

Boze tongen beweren dat de Bondsrepubliekijnse ophef over Stasi-akten uit de grote schrik over de Westerse Stasi-activiteiten voortkomt, en dat er opeens hard geremd wordt nu na het Oosten ook het Westen aan de beurt is om onderwerp van *Vergangenheitsbewältigung* te worden. De Stasi-akten steken na tien jaar de Elbe over" grapte iemand, doelend op de vroegere grens tussen DDR en BRD. Knabes boek is hiervan het beste voorbeeld. Nog angstiger moet de gedachte voor vele Westduitse politici zijn, dat DDR-spionnen hele telefoongesprekken in het Westen hebben afgeluisterd, en dat zulke papieren nu in de pers komen. De heftig reacties van de Minister van Justitie, Otto Schily doet de vraag rijzen wat hij toch te verbergen heeft, als hij zo tegen het publiceren is van akten over politici in functie (in functie, wel te verstaan: echte privé-gegevens, die ook verzameld werden, blijven steeds buiten elke discussie). Hetzelfde geldt voor Kohl: als hij

niet verantwoord kan, wat hij *als Bondskanselier* allemaal uitgespookt heeft op momenten dat hij dacht alleen te zijn, dan is het logisch dat hij de doofpot zoekt. Wrang is de situatie vooral voor die duizenden Ossi"s die in de laatste tien jaar met behoorlijke tegenslagen te maken kregen door het openbaar worden van hun Stasi-informatie.

Nuchter bezien is de verwarring het gevolg van een onduidelijke formulering in de genoemde Wet over de Stasi-Documenten (§32). En Kohl was simpelweg de eerste die ertegen klaagde of de eerste die de beste advocaten had. Daarom heeft Birther deze zomer een brief aan de wetgever, het parlement, gestuurd met de vraag of die de formulering wil aanscherpen. Dat belooft dus mooie debatten voor de toekomst, want dan beslist de Bondsdag - los dus van de lopende rechtszaak van Kohl - direct over de toekomst van de Stasi-akten en daarmee over die van Kohl.

(wordt vervolgd)

[Birthlers Ambt](#)

[Berlin on line](#)

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/2825/stasi-akten-steken-de-elbe-over>